Ольга Ярош

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
Львівський історичний музей

ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В АРГЕНТИНІ

Рідна українська мова, церква, народні традиції є головними чинниками збереження автентичності, національної свідомості та любові до рідного краю людей, що з тих чи інших причин опинилися за межами Батьківщини, в далекій заокеанській Аргентині.

Опанування української мови молодим поколінням іммігрантів з України в умовах Аргентини відбувалося різними шляхами. Головну роль у цьому процесі, звичайно ж, відігравала родина. Саме тут діти щоденно чули рідну мову, якою спілкувалися батьки, і з їхньою допомогою вчилися розмовляти, а згодом і читати українською. Особливо це характерно було для родин у перше десятиліття їхнього перебування на еміграції. Причому не мала значення так звана хвиля еміграції (а їх було за сто років аж чотири: 1) 1897-1914 рр.; 2) 1920-1939 рр.; 3) 1946-1959 рр.; 4) 1994-1997 рр.): після десяти років перебування в Аргентині відбувався процес адаптації певної частини українців до умов і мови нової країни проживання. Асиміляційні процеси ускладнювали передачу знань про Україну, її традиції та культуру.

І все ж таки більшість українців намагалася прищепити своїм дітям любов до рідної мови. В цьому вони знаходили велику підтримку з боку національної церкви. З метою вивчення рідного слова, історії та географії України при церквах створювали недільні школи. Ще у 1909 р. при церкві було відкрито читальню ім. Маркіяна Шашкевича, що поклало початок організованому культурно-освітньому життю українців в Аргентині [10, с. 48]. Дещо пізніше її засновник – о. Карп'як започаткував парафіяльну школу. А першу світську українську школу в Аргентині було відкрито 1910 р. Її засновником був вчитель з Києва Пилип Бак. У школі навчалось 30 учнів.

У наступні роки при церквах організовували читальні, школи, де дітей навчали читати й писати українською мовою, співати народні пісні. Велику освітню роботу проводили оо. Василіяни. У м. Обера їх

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

заходами спорудили триповерхову школу, а в м. Апостолес вони викладали у початковій і середній школах. У 1948 р. при церкві оо. Василіян у Буенос-Айресі діяла школа українознавства, театральна студія, хор, видавництво [12, p. 90].

Ще більше пожвавився розвиток українського шкільництва з прибуттям до Аргентини сестер Василіянок. Вони навчали дітей не тільки релігії, але й української мови. Сестри Василіянки займалися підготовкою вчительок для шкіл, опікувалися здібними молодими людьми, дбаючи, щоб вони здобували вищу освіту. Їхніми стараннями відкривали парафіяльні початкові та приватні (з іспанською мовою викладання) середні школи, а також школи-інтернати. У кожному з цих закладів велося викладання української мови. Також і сестри служебниці Непорочної Діви навчали дітей української мови та українознавства. Навчання проходило в парафіяльних «Рідних школах» [4, с. 285].

1960 р. було відкрито Біблійний інститут, який відігравав значну роль в українізації богослужінь євангельско-баптистської церкви. При ньому було організовано хор, який співав як релігійні, так і українські народні пісні [11, с. 192]. У 60-х рр. у м. Апостолес єпископ Сапеляк запровадив катехизацію дітей, яка тривала протягом місяця. Дітей навчали не тільки Служби Божої, але й граматики української мови, народних пісень та молитов рідною мовою. В кінці періоду катехизації організовували свято. І хоча традиція місячного навчання перервалась, цей день (22 лютого) і зараз відзначають як свято української школи.

У 1966 р. кардинал Йосиф Сліпий відкрив у Буенос-Айресі філію Українського католицького університету святого Климентія Папи в Римі. В структуру університету входили відділи українознавства та славістики. Тривалість навчання в університеті становила 4 роки. Директором закладу спочатку був Б. Галайчук, потім – М. Василик. При цьому закладі відкрили дитсадок, середні українознавчі курси, а пізніше й школу українознавства (т. зв. гімназію) (її також очолив М. Василик) [6, с. 215]. Програма гімназії була розрахована на п’ять років навчання й передбачала вивчення української мови та літератури, історії, географії та культури України, а також релігії та церковного обряду [2, с. 104].

Наприкінці 70-х років кількість студентів в університеті зменшилась, було вирішено закрити університет, а на початку 80-х рр. дирекція УКУ організувала іспаномовні літні курси українознавства. Основи мови на них викладав М. Барчук з Посадас. Патріарх УГКЦ

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

фінансово підтримав цю ініціативу. З того часу курси проводились у місцях компактного проживання українців – в провінціях Буенос-Айрес, Чако, Місіонес. Починаючи з 1990 р. курси регулярно проводяться в м. Алем (Місіонес) [5, с. 11].

У 1980-х рр. школами українознавства (їх було біля 20) керувало товариство «Рідна Школа», ними опікувались різні громадські організації: «Відродження», «Просвіта», Спілка Української Молоді. В цих школах (на 1987 р.) навчались до 250 дітей.

Проголошення незалежності України, пожвавлені взаємозв'язки України та Аргентини вплинули на зростання інтересу до вивчення української мови аргентинцями українського походження, які мали бажання побачити рідний край та познайомитися із рідною в Україні. Зросла зацікавленість у відвідуванні суботніх чи недільних шкіл, українознавчих курсів та індивідуальних занять, читанні української преси та книжок. З метою задовольнити потреби у вивченні рідної мови було відкрито курс української мови для дорослих іспаномовних осіб. Попит на нього був настільки великим, що навчання велось одночасно трьома потоками [3, с. 213].

За даними Української Центральної Репрезентації в Аргентинській Республіці (УЦР), 2009 р. при громадських культурних організаціях та церковних парафіях на той час діяло 16 навчальних осередків: 11 суботніх шкіл, одні суботні курси, одні літні курси і три мовні курси. Загальна кількість класів – 26. У них навчалось 289 учнів, які вивчали граматику, історію, географію та культуру України. Викладання велось українською мовою. Заняття тривали від 4 до 8 годин впродовж одного тижня. Засновниками цих навчальних осередків були українські культурні товариства «Просвіта», «Відродження» та «27-го серпня», Українська греко-католицька церква в Аргентині, Національний університет Місіонесу, Почесні консульства в провінціях Місіонес, Чако і Формоса. Ці школи та курси знаходились в Буенос-Айресі, а також у провінціях Місіонес, Чако та Формоса [7].

2007 р. в Буенос-Айресі декретом Української католицької єпархії Покрови Пресвятої Богородиці було створено Інститут української культури і освіти ім. Патріарха Йосифа Сліпого, який продовжив традиції філії УКУ. Інститут готує вчителів для українських навчальних закладів, видає підручники. Серед інших предметів тут викладають українську мову [1, с. 14]. Очолив заклад о. Люіс Глинка.

Ефективним засобом підготовки молоді у сфері українознавства є інтенсивні літні двотижневі курси під керівництвом п. Литвина.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Протягом 11 годин на день молоді люди вивчають цілий ряд предметів (літературу, історію, географію та культуру України, історію української церкви та інші). Можливість відчути своє коріння та вивчити рідну мову щороку приваблює на курси декілька десятків молодих людей.

Безумовно, велике значення в опануванні рідної мови завжди мали українські книги, газети, журнали, діяльність українських видавництв. Видавництво Юлія Середяка, «Полтава», Український Інформативно-Видавничий Інститут та інші видавали пресу, книжки та брошури українською мовою. Великі видавничі вміння та організаційні таланти виявив видавець Микола Денисюк. В умовах еміграції він зумів організувати своє видавництво таким чином, що майже кожного місяця з'являлась нова українська книжка.

У 30-х рр. було видано твори Ю. Шкрумеляка та А. Чайковського. У 1947 р. видавництво «Полтава» видало «Історію України» М. Аркаса. Іншою помітною подією у житті української громади в Аргентині стало видання у 1950 р. видавництвом «Перемога» у Буенос-Айресі «Кобзаря» Т. Г. Шевченка.

У різні часи виходило близько 30 періодичних видань. Першим з них була газета «Українське слово», яку заснувало культурно-освітнє товариство «Просвіта». Перше число цього часопису з'явилося 21 січня 1928 р. [9, с. 218]. Дещо пізніше почав виходити орган товариства «Відродження» – газета «Наш клич». У наступні роки з'явилися й інші періодичні видання. Серед них були і літературно-мистецькі («Овид»), і релігійні («Голос української церкви», «Дзвін», «Життя», «Євангельська зірка»), і гумористичні (журнали «Шершень», «Мітла»). В 90-х рр. ХХ ст. за редакцією УЦР виходив часопис «Вісті».

Велику роль у поширенні літератури та преси українською мовою відігравали осередки «Просвіти», клуби й Народні доми, при яких діяли бібліотеки, читальні та видавництва. Через товариство «Просвіта» українські емігранти замовляли книжки та періодичні видання, видані на Галичині та в інших країнах (суспільно-політичний і науково-літературний місячник «Визвольний шлях», що виходив у Великобританії, літературно-мистецький журнал «Київ» із США, календар-альманах «Праця» з Бразилії). «Просвіта» видавала календарі, в яких рекламувала та популяризувала українські книжки та книгарні, публікувала твори Івана Франка, Івана Крип'якевича, Богдана Лепкого, Юрія Шкрумеляка, Степана Волинця, Омеляна Терлецького, а також науково-популярні публікації про рідний край. У цих календарях

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

з’являлись статті, які популяризували народні пісні та рідну мову, закликали відвідати бібліотеку, купити українську книжку, подивитися виставу тощо.

Важливою сферою діяльності товариства «Просвіта» була допомога бібліотекам, школам та освітнім курсам. Шкільна секція товариства наповнювала бібліотеки книжками у «Рідних Школах». Десяту частину всіх доходів від заходів «Просвіта» витрачала на освіту українських емігрантів [8, с. 89]. Для навчання використовували шкільні підручники, видані у Галичині: «Буквар» та «Читанку» А. Крушельницького, а також книжки, які видавав М. Матвійчук. Для викладання історії використовували книги Івана Крип’якевича, а для вивчення географії – праці Степана Рудницького. Для полегшення опанування української мови вчитель Дмитро Виноградник з Азари (провінція Місіонес) підготував «Словник менш зрозумілих слів в «Букварі», «другій і третій» читанці укладу Антона Крушельницького» [8, с. 91-92].

Визначну роль у збереженні та популяризації української мови відігравало радіо. Перші радіопередачі українською мовою почали виходити в Буенос-Айресі у 1936 р. Їх організаторами виступила «Стрілецька громада». Регулярні радіопередачі рідною мовою започаткувало у 1941 р. товариство «Просвіта». На жаль, проіснували вони недовго, як і передачі, які у 1951 р. були започатковані при підтримці оо. Василіян [3, с. 227]. Окремі радіопрограми проводило також товариство «Відродження», а пізніше й Українська Центральна Репрезентація. В різні роки в Аргентинській Республіці діяли 7 радіостанцій, які, крім програм іспанською мовою, транслювали також програми українською мовою. Деякі з них («Вільна Україна», «Голос України») транслювались не тільки в столиці, але й у Сан-Бернардо, Обері, Чако, Кордобі та в інших містах Аргентини. Сьогодні в Буенос-Айресі регулярно виходять чотири радіопрограми: «Голос України», «Україна живе», «Україна говорить і співає» та «Україна та її люди».

Інтерес молоді до рідного слова завжди пробуджувала участь в співочих і театральних колективах. Як театральне, так і хорове мистецтво розвивалось при церквах, читальнях та культурних організаціях. Наприклад, популярністю у глядачів користувались хор «Просвіти» під керівництвом В. Кривешка, хор товариства «Відродження» під керівництвом П. Окопного, хор «Трембіта» під керівництвом П. С. Гумініловича та ін. Одним з найкращих українських

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

хорів у Буенос-Айресі вважався професійний чоловічий хор «Сурма» (керівник – В. Василик). Традиції хорового мистецтва в наш час продовжують хорові колективи при товаристві «Просвіта» в Буенос-Айресі: «Карпати», «Світанок» та «Червона калина», а також хор «Соловей» та Катедральний хор братства св. Софії у провінції Місіонес.

Окрім хорових колективів, розповсюдженню та популяризації рідної мови сприяли й театральні гуртки, студії та професійні театри. Після Другої світової війни в Аргентині виникли «Український театр» ім. Т. Шевченка (рік заснування – 1953) і театральна студія ім. Леся Курбаса під керівництвом Ю. Григоренка (створена в 1951 р.). Спектаклі «Лісова пісня», «Сорочинський ярмарок», «Запорожець за Дунаєм», «Катерина», «Тарас Бульба», «Наталка-Полтавка», які поставили ці театральні колективи, користувалися неабияким успіхом глядачів. Участь у театральних колективах сприяла розвитку усномовних навиків та збагаченню лексичного словника.

Як бачимо, українська громада в Аргентині (церкви, релігійні, культурно-освітні та суспільно-громадські організації) докладає всіх зусиль для збереження та популяризації рідної мови як серед молоді, так і серед дорослих осіб, використовуючи для цього всі можливі засобі: школи та курси, заняття з хорового та театрального мистецтва, радіо та періодичні видання.

---

1. Василик М. Відбувся навчальний курс в Інституті української культури й освіти // Свобода. – Джерсі-Сіті, 2008. – 30 травня. – № 22. – http://www.scribd.com/doc/13732811/Svoboda200822
2. Василик М. Українські поселення в Арґентіні. – Мюнхен: Укр. вільний ун-т, 1982. – 147 с.
3. Василик М. Українці Аргентини: історія та сучасність. – Львів: Видавництво УКУ, 2009. – 311 с.
4. Василик М. Українці в Арґентіні // Українські поселення: Довідник. – Нью-Йорк: Український соціологічний інститут, 1980. – 351 с.
5. Гальчук-Борук М. Українознавство в Аргентині // Свобода. – Джерсі-Сіті, 2003. – 9 вересня. – № 19 – http://www.scribd.com/doc/14820120/Svoboda200319
6. Данилишин М. Українці в Арґентині. – Буенос-Айрес, 1979. – 392 с.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

7. Звіт Української Центральної Репрезентації в Аргентинській Республіці 2009 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrainianworldcongress.org/UserFiles/File/Annual_Meetings_2009/Argentina.pdf
8. Кужель Л. Українські календарі (1914-1939) в Аргентині і Бразилії як джерело інформації про західноукраїнську книгу // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: збірник наукових праць / Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. – Львів, 2008. – Вип. 1 (16). – С. 73-95.
9. Онацький Є. Українці в Південній Америці. Українці в Аргентині // Українці у Вільному Світі: Ювілейна книга Українського Народного Союзу, 1894–1954 / Зредаг.: Л. Мишуга, А. Драган. – Jersey City, 1954. – С. 215-227.
10. Перші українські організації в Аргентині // Український Календар на 1933 рік. – Буенос-Айрес, 1932. – С. 47-57.
11. Сапеляк О. Українська спільнота в Аргентині: історико-етнологічний аспект. – Львів: Червона калина, 2008. – 286 с.
12. Vasylyk M. Inmigracion Ucrania en la Republica Argentina: Una comunidad por dentro. − Buenos Aires: Lumen, 2000. – 326 p.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua